

Kamila Soszyńska

ORCID: 0000-0002-8085-8888

Szkoła Podstawowa nr 12 w Siedlcach

kamylla94sosz@wp.pl

REALIZACJA EDUKACJI WŁĄCZAJĄCEJ W OPINII PEDAGOGA SZKOLNEGO NA PRZYKŁADZIE SZKOŁY PODSTAWOWEJ NR 12 W SIEDLCACH

Implementation of inclusive education in the opinion of the school educator on the example of Primary School 12 in Siedlce

<https://doi.org/10.34739/sn.2022.22.14>

Abstrakt: Niniejszy artykuł opisuje wdrażanie i realizowanie edukacji włączającej wszystkich uczniów uczęszczających do jednej placówki. W artykule zwrócono uwagę na fakt, iż pomocy psychologiczno-pedagogicznej potrzebują nie tylko uczniowie z orzeczeniami bądź opiniami, ale również uczniowie wybitnie uzdolnieni. Warto podkreślić, że niezbędna jest tu praca i wsparcie pedagoga szkolnego i specjalistów. Poprzez rzetelną diagnozę i odpowiednio dopasowane formy pomocy pedagog jest w stanie dotrzeć do większego grona uczestników społeczności szkolnej oraz stworzyć każdemu uczniowi odpowiednie i godne warunki aktywności w szkole, uwzględniając jego wszelkie problemy związane z funkcjonowaniem w grupie rówieśniczej. Analiza dokonana w tekście ukazuje zależność realizacji edukacji włączającej od sposobu pełnienia swojej funkcji przez pedagoga szkolnego na przykładzie Szkoły Podstawowej nr 12 w Siedlcach.

Słowa kluczowe: *edukacja włączająca, pedagog szkolny, osoby niepełnosprawne, , pomoc*

Abstract: This article describes the implementation and delivery of inclusive education for all students attending a given institution. The article addresses the fact that psychological and pedagogical help is needed not only by students with decisions or opinions, but also by supporting the development of exceptionally gifted students. It is worth mentioning that it is necessary to work and support a school pedagogue with specialists. Through a reliable diagnosis and appropriately tailored forms of help, the educator is able to reach a larger group of the school community and create conditions worthy of appropriate activity in the school of each student, taking into account their smallest problems related to functioning in a peer group. The analysis made in the text shows the dependence of the implementation of inclusive education in performing the function of a school pedagogue on the example of Primary School No. 12 in Siedlce.

Keywords: *inclusive education, school counselor, disabled people, support, help*

Początek edukacji włączającej w Polsce przypada na rok 2006, kiedy to Polska stała się członkiem Europejskiej Agencji ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej. Już wcześniej w literaturze przedmiotu można było spotkać badania dotyczące włączania uczniów z niepełnosprawnością do szkół ogólnodostępnych, jednak dopiero od roku 2006 widoczny jest wzrost zainteresowania nurtem inkluzyjnym. Edukacja włączająca opiera się głównie na społecznym rozumieniu potrzeb osób z niepełnosprawnością, które mają pełne prawo do korzystania z edukacji powszechnej, na równych warunkach z osobami pełnosprawnymi.

Przedstawiciele nurtu inkluzyjnego wskazują na płaszczyznę pedagogiki personalistycznej. Nurt ten opiera się także na koncepcjach Johna Deweya czy Janusza Korczaka. Działania na rzecz edukacji włączającej podejmuje coraz więcej pedagogów, nie tylko teoretyków, ale i praktyków. Widzą oni w inkluzji szansę na dobry start w życie nie tylko dzieci z niepełnosprawnością, ale w ogóle wszystkich uczniów. Warto podkreślić, iż nurt inkluzyjny w Polsce opiera się na przekonaniu, że możliwe jest zbudowanie tak funkcjonującej szkoły, by mogła kształcić wszystkie dzieci.

Pedagogika inkluzyjna jest koncepcją kształcenia dzieci w szkole najbliższej ich miejsca zamieszkania – niezależnie od stanu ich zdrowia, sprawności i możliwości intelektualnych. Paradygmatem jest tu szkoła dla wszystkich dzieci oraz kształcenie dopasowane do indywidualnych możliwości i potrzeb każdego ucznia [Kruk-Lasocka, 2012]. W rozumieniu inkluzyjnym widoczna jest zmiana podejścia i dopasowanie się szkoły jako systemu oświaty do ucznia z niepełnosprawnością, a nie oczekiwanie zmiany i dostosowania się od niego samego.

Najistotniejsze dla koncepcji włączającej stało się przekonanie Deweya, że dziecko ma naturalny pęd do rozwoju, a zadaniem nauczyciela i szkoły jest ten pęd wspierać i rozwijać [Kujawiński, 2010, s. 22-23]. Dewey wyrażał przekonanie, że dziecko jest istotą społeczną i może się w pełni rozwijać tylko dzięki kontaktom społecznym. Przekłada się to na istotę funkcjonowania edukacji inkluzyjnej, gdyż indywidualny rozwój dziecka wspierany jest przy jednoczesnym stałym integrowaniu grupy klasowej.

Pedagogika Marii Montessori, która powstała w nurcie nowego wychowania, zauważała pęd rozwojowy u dzieci, które w tamtym okresie nie miały żadnych szans na kształcenie – były to dzieci z niepełnosprawnością intelektualną [Kujawiński, 2010, s. 22-23]. Utwierdziła ona w przekonaniu,

że za pomocą odpowiednio przygotowanych środków dydaktycznych, uporządkowanej przestrzeni do nauki i dzięki postawie nauczyciela można wspomóc rozwój dzieci z niepełnosprawnością. Koncepcja Montessori brała pod uwagę również dzieci bez dysfunkcji, udowadniając, że każde dziecko ma swój indywidualny potencjał rozwojowy, a nauczyciel powinien ten potencjał wspierać.

Koncepcja pedagogiczna Janusza Korczaka była nakierowana na podmiotowe traktowanie podopiecznych. Był on zdania, że każde dziecko ma prawo do szacunku i godnego traktowania [Wołoszyn, 1982, s. 13]. Czynn timer przypominał o prawie każdego dziecka do rozwoju na miarę swoich możliwości. Udowadniał, że środowisko rodzinne, w którym się ono wychowuje, jest dla niego ogromnym autorytetem w kwestii spostrzegania codziennego życia. Podkreślał, jak ważne jest współdziałanie dzieci, komunikacja między nimi i radzenie sobie z konfliktami. Dowodził także, że dobry nauczyciel i wychowawca musi przede wszystkim pracować nad sobą – by móc wpływać na wychowanków, musi bowiem stale się doskonalić [Wołoszyn, 1982, s. 14-16]. Korczak uważał, że ogromny wpływ na rozwój dziecka ma przede wszystkim jego indywidualny potencjał, ale również środowisko czy też kształtowanie się potrzeby istnienia w grupie bądź klasie. Zwrócił uwagę, jak ważna dla prawidłowego rozwoju i wychowania dzieci jest postawa nauczyciela.

Celem edukacji włączającej jest postrzeganie dziecka na tle grupy społecznej, czyli dążenie do pełnej integracji społecznej ucznia w klasie. Nie dotyczy to zatem indywidualnej jednostki, którą jest uczeń, a postrzeganie go w grupie. Edukacja inkluzyjna opiera się na pedagogice personalistycznej. Pedagogika ta skupia się głównie na człowieku, który jest najwyższą wartością.

„Człowiek rozwija się przede wszystkim dla prawidłowego funkcjonowania i życia w grupie, a nie dla siebie. Zatem głównym celem wychowania w kontekście pedagogiki personalistycznej jest kształtowanie dojrzałej osoby, która staje się zdolna do budowania więzi opartych na miłości i odpowiedzialności oraz do uczynienia z siebie bezinteresownego daru” [Dziewicki, 2003, s. 23].

Na płaszczyźnie personalistycznej w edukacji włączającej dziecko, niezależnie od swojego stanu zdrowia i rozwoju, traktowane jest podmiotowo. Nauczyciel powinien dołożyć wszelkich starań, aby uczeń mógł czuć się

bezpiecznie, godnie i mieć poczucie, że jest traktowany z miłością, miłością jaką darzy się każdego człowieka. Wychowawca powinien też zadbać o relacje i wzajemne kontakty rówieśników, wskazywać im drogę do lepszego i kompromisowego porozumiewania się na co dzień.

„Rozumienie edukacji włączającej stale się zmienia i rozszerza o coraz efektywniejsze formy wsparcia. Dotyczy zatem nie tylko dzieci z niepełnosprawnością, nie tylko dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych, lecz wszystkich dzieci, które z różnych przyczyn, także niekorzystnych warunków środowiskowych, zagrożone są wykluczeniem społecznym” [Dziewicki, 2003, s. 14].

W edukacji włączającej całkowicie zrywa się z koniecznością selekcji dzieci pod względem ich potrzeb rozwojowych, zdrowotnych czy przynależności kulturowej.

W poglądach zwolenników inkluzji społecznej znajdziemy przekonanie, że powinna być szkoła jednakowa dla wszystkich. Edukacja włączająca promuje postawy życzliwości i zrozumienia oraz szacunek dla różnorodności, która jest naturalną cechą społeczeństwa [Szumski, Firkowska-Mankiewicz, 2010, s. 31]. „Uczniowie o specjalnych potrzebach edukacyjnych, pobierając naukę w szkole ogólnodostępnej, są instytucjonalnie zintegrowani” [Apanel, 2016, s. 83-84].

Kiedy patrzymy na integrację uczniów, widzimy, że wszystko ma swój początek w szkole. A szkoła to przede wszystkim uczniowie. Wszystkie działania prowadzone są z myślą o nich. Pomoc psychologiczna na terenie szkoły przybiera różne formy. Jedną z nich – chyba najważniejszą – jest praca z klasą. Klasa jako całość jest sztucznie powstałym, przypadkowym często tworem. Powstają w niej podgrupy. Praca z nią ma na celu doprowadzić do wzajemnej akceptacji.

Funkcje i zadania pedagoga szkolnego bardzo często są odpowiedzią na rzeczywistość szkolną oraz specyfikę pracy w danej placówce oraz etap edukacji, na jakim dana osoba pracuje.

W literaturze przedmiotu pedagog szkolny określany jest jako osoba powołana, aby nieść pomoc i radę uczniom w sytuacjach konfliktów i kryzysów życiowych, wspomagać wychowawcę podczas radzenia sobie z trudnymi przypadkami wychowawczymi i wspierać rodziców swoją wiedzą pedagogiczną. Pedagog szkolny powinien nieść pomoc i oferować swoją współpracę w rozwiązywaniu problemów, z którymi spotyka się na terenie szkoły [Zier-

kiewicz, 1998, s. 95]. W potocznej opinii jawi się on jako osoba nieposiadająca szczególnych zadań czy możliwości wpływania na zdarzenia w szkolnym życiu. W praktyce okazuje się, iż jest przytłoczony różnymi obowiązkami, a dzieje się tak dlatego, że rola pedagoga szkolnego nie jest dobrze określona. Obszary działania pedagoga obejmują w zasadzie wszystkie płaszczyzny szkolnego życia uczniów i zadania ogólnowychowawcze, profilaktykę wychowawczą, pracę korekcyjno-wyrównawczą i pomoc materialną. Wymaga to adekwatnego do bieżącej sytuacji zaangażowania i odpowiedniej reakcji na problemy w szkole. Niezależnie od wieloletnich dyskusji na temat funkcji i zadań pedagoga szkolnego i jego roli w pracy opiekuńczo-wychowawczej niewątpliwie najważniejszą jego działalnością jest wsparcie społeczne. Rozumiane jest ono jako pomoc udzielana jednostkom i grupom społecznym i przybiera charakter interakcji. Udzielane jest głównie w sytuacjach trudnych, problemowych bądź przełomowych. W takim kontekście codzienna praca pedagoga szkolnego to podejmowanie wielu działań związanych ze wsparciem społecznym. Do podstawowych zadań pedagoga należy: diagnoza problemów uczniów oraz zapobieganie im, utrzymywanie kontaktu z rodzicami dzieci borykających się z problemami, a także stały kontakt z nauczycielami i wychowawcami [Laurman-Jarząbek, 2005, s. 134]. Pomoc świadczona uczniom to nie tylko posiadana wiedza i umiejętności pedagogiczne, ale też posługiwanie się narzędziami prawnymi i znajomość zasad funkcjonowania systemu pomocy socjalnej.

Pedagog szkolny to osoba, która współpracuje z wieloma instytucjami. Dzięki współpracy m.in. z MOPR-em (Miejskim Ośrodkiem Pomocy Rodzinie), MOPS-em, SOS Wioską Dziecięcą, sądem rodzinnym, policją, poradnią psychologiczno-pedagogiczną oraz uniwersytetem, pedagog jest w stanie podjąć szereg działań, aby ułatwić uczniom życie i funkcjonowanie w szkole i w domu.

W funkcji pedagoga szkolnego tkwi potencjał kształtowania procesu edukacyjnego w szkołach. Pedagog stanowi dopełnienie grona pedagogicznego. Teoria i praktyka potwierdzają jego przydatność. W tym przypadku należy zauważyć, że w szkołach są też zdolni uczniowie, którzy wymagają ambitniejszego podejścia, aby zaangażowali się w życie szkoły i zdobywanie wiedzy. Warto podkreślić, iż praca pedagoga szkolnego w zakresie kierowania rozwojem uczniów zdolnych powinna uwzględniać zarówno intensywne kształcenie manifestowanych przez nich zdolności, jak też wykrywanie i rozwijanie pozostałych ich możliwości [Jundził, 1980, s. 75]. Prowadzenie działalności profilaktycznej to także organizowanie czasu wolnego uczniów i współpraca

z organizacjami młodzieżowymi [Słoma, 2001, s. 47]. Odpowiednio postawiona diagnoza, dobrane metody i formy pracy z dziećmi, a na kolejnym etapie realizacja wyznaczonych w pracy z dziećmi celów – to klucz do intensywnie dobrej, przynoszącej efekty pracy.

Uczniowie muszą podjąć wiele niepewnych decyzji. Pedagog w takich sytuacjach oprócz wspomagania pełni rolę doradcy. Zdarza się, że stwarza sytuacje, przez które nakierowuje uczniów na właściwą drogę, a nie ją wskazuje. W tym przypadku, gdy chodzi o dotarcie do wychowanków, wzbudzenie ich zaufania będzie pełniło niewątpliwie ważną rolę. Przy dzisiejszych możliwościach, chociażby dostępie do mediów społecznościowych, pełnej świadomości prawnej uczniów jest to nie lada wyzwanie, aby odpowiednio trafić do dzieci. Poprzez właściwe wychowanie, rozmowę oraz odpowiednie podejście i zrozumienie ucznia, przy systematycznej z nim współpracy pedagog jest w stanie odnieść sukces wychowawczy w pracy z podopiecznym.

Rola pedagoga szkolnego w Szkole Podstawowej nr 12 w Siedlcach wymaga ode mnie bardzo konkretnych i sprecyzowanych działań, jakie mogą wykonywać podczas pracy zarówno z dziećmi niepełnosprawnymi, jak i ich rodzicami oraz nauczycielami. Przede wszystkim każdego traktuję indywidualnie i zawsze staram się kompetentnie dotrzeć do każdego dziecka. Wymaga to ode mnie dużego zaangażowania, jak również odpowiednio postawionej diagnozy oraz rzetelnego ustosunkowania się do niej. Każdy z uczniów ma inne potrzeby, a ja adekwatnie pomagam w ich realizacji. Kluczowym aspektem, który wpływa na jakość udzielanego przez pedagoga w szkole wsparcia, jest godna współpraca z rodzicami i specjalistami. Przy tym wątku warto odnieść się do początkowych zadań pedagoga, jakimi są wywiad z rodzicami, a na jego podstawie stworzenie zarysu koncepcji indywidualnego programu wspierania ucznia i jego rodziny.

Gromadzenie wiedzy o dziecku niepełnosprawnym jest bardzo istotnym i pilnym zadaniem, ponieważ nauczyciel posiadający dużą wiedzę na temat zaburzeń rozwojowych, czyli konkretnej niepełnosprawności, jest w stanie pomóc takiemu dziecku praktycznie w każdym aspekcie jego życia: od wspierania w przyswojeniu wiedzy po codzienne funkcjonowanie. Ogromnie ważnym elementem jest nawiązywanie ścisłych kontaktów z rodzicami dziecka oraz – jeśli to możliwe – ze specjalistami/ terapeutami zajmującymi się leczeniem i rehabilitacją określonych schorzeń i zaburzeń. Wszyscy oni mogą okazać się kompetentnymi i bardzo wiarygodnymi partnerami szkoły

i są w stanie doradzić, jak prowadzić lekcje i jak pracować indywidualnie z uczniem.

Wsparcie, które dają uczniom w szkole, dotyczy również realizacji obowiązków szkolnego, pracy w grupie czy odpowiedniego budowania relacji rówieśniczych. W tych przypadkach podejmują szereg działań, które poprawiają przyjęcie i zaaklimatyzowanie się ucznia w klasie. Są to m.in. apele mające na celu uwrażliwienie uczniów na potrzeby osób niepełnosprawnych czy zajęcia reintegracyjne przeprowadzane w klasie.

Niezastąpioną pomocą w pracy z uczniem z niepełnosprawnością jest nauczyciel współorganizujący kształcenie. Uważam, że taki przywilej dla ucznia o specjalnym kształceniu edukacyjnym przyczynia się bardzo do jak najlepszego rozwoju takiego ucznia w szkole ogólnodostępnej. Wykwalifikowany nauczyciel wspomagający na bieżąco monitoruje sytuację dziecka i jest w stanie wspomóc je w każdej sytuacji. Nauczyciel współpracuje z pedagogiem i specjalistami, którzy pracują według wytycznych pochodzących z wcześniej powstałego Indywidualnego Programu Edukacyjno-Terapeutycznego, który przez odpowiednie dostosowanie do możliwości ucznia, wspomaga go w przezwyciężaniu dysfunkcji uniemożliwiających prawidłowe funkcjonowanie. Metody pracy z uczniem są dopasowane do jego poziomu, a ćwiczenia terapeutyczne przeprowadzane są w dokładnie przystosowanych do tego salach. Uczeń ma możliwość uczęszczania na różnego rodzaju terapie, które nie tylko łagodzą występujące u niego objawy, ale również zapobiegają ich pojawieniu się w przyszłości. Dzięki rozmowie z terapeutą uczniowie zdobywają wiedzę, jak rozpoznawać niepożądane reakcje, jak lepiej reagować i jak postępować, aby czuć się lepiej.

Strategie, jakimi jako pedagog kieruję się podczas wdrażania edukacji włączającej, związane są z podmiotami oddziaływań, czyli ze wszystkimi uczniami, których angażuję w kreowanie kultury szkoły inkluzyjnej poprzez wykonywanie podstawowych funkcji pedagoga szkolnego. Uważam, że bezpośredni, normalny kontakt, rozmowa trochę „poza rolami”, otwartość i rezygnacja z bycia „wszechwiedzącym fachowcem” daje możliwość zrozumienia się i tworzy podstawę autentycznego porozumienia. Są to niezbędne warunki do tworzenia i realizowania wspólnych projektów w ramach codziennej współpracy. Warto tworzyć i wykorzystywać sytuacje szczególnie sprzyjające nawiązywaniu dobrego kontaktu, słuchaniu, poszukiwaniu i spokojnej rozmowie.

wie. Doskonale spełniają taką rolę wszelakie wycieczki, wyjazdy, obozy, szkoły zimowe.

Spróbujmy więc nie bać się siebie, wychodzić sobie naprzeciw, odkrywać rzeczywiste potrzeby i problemy i planować pracę nad ich rozwiązaniem [Rylke, 1995, s. 9].

Podsumowując, warto pamiętać, iż gdy naprzeciwko nas jest drugi człowiek, na dodatek potrzebujący wsparcia i pomocy, żadne utarte sposoby działania nie będą lepsze niż żywy kontakt oparty na empatii i zrozumieniu.

Literatura

Apanel D. (2016), *Teoria i praktyka kształcenia integracyjnego osób z niepełnosprawnością w Polsce w latach 1989–2014*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków.

Dziewiecki M. (2003), *Osoba i wychowanie: pedagogika personalistyczna w praktyce*, Wydawnictwo Rubikon, Kraków, s. 23.

Jundziłł I. (1980), *Rola pedagoga w organizowaniu procesu dydaktycznego w szkole. Praca z uczniami wybitnie zdolnymi*, [w:] tenże, *Rola zawodowa pedagoga szkolnego*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa, s. 75.

Kruk-Lasocka J. (2012), *Dostrzec dziecko z perspektywy edukacji włączającej*, Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej, Wrocław.

Kujawiński J., *Ewolucja szkoły i jej współczesna wizja*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań.

Laurman-Jarząbek E. (2005), *Udział pedagoga szkolnego w pracy opiekuńczo-wychowawczej szkoły*, [w:] (red.) B. Matyjas, *Problemy teorii i praktyki opiekuńczej*, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, Kielce, s. 134.

Rylke H. (1995), *Czego nauczyciel i psycholog potrzebują od siebie nawzajem?*, „Remedium”, nr 5, s. 9.

Słoma M. (2001), *Nowa rola pedagoga szkolnego*, „Edukacja i Dialog”, nr 6, s. 47.

Szumski G., Firkowska-Mankiewicz A. (2010), *Wokół edukacji włączającej. Efekty kształcenia uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim w klasach specjalnych, integracyjnych i ogólnodostępnych*, Wydawnictwo APS, Warszawa.

Wołoszyn S. (1982), *Myśli i ludzie: Korczak*, Wiedza Powszechna, Warszawa, s. 13.

Zierkiewicz E. (1998), *Relacje interpersonalne pedagoga szkolnego. Raport z badania*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja”, nr 1, s. 95.